

Lärarenkäten om Förintelsen

Förtydligande kring kunskapsfrågorna om Förintelsen

Med anledning av Forum för levande historias omfattande studie kring lärares erfarenhet av undervisning om Förintelsen har det uppstått en diskussion om vilken kunskap om Förintelsen som är relevant. Kritiker har gjort gällande att Forum för levande historias kunskapsfrågor till lärarna har varit för svåra eller för snäva.

I undersökning framgår det att Sveriges lärare tycket att de moraliska frågor som Förintelsen väcker är viktiga och skall stå i centrum för undervisningen. Detta är en uppfattning som Forum för levande historia delar helt och hållet och är själva kärnan i vårt uppdrag.

För att kunna föra en meningsfull moralisk diskussion om Förintelsen är det viktigt att känna till historiska fakta. Det är viktigt att inte blanda ihop den naturliga sympati som man känner för offrens lidande med de moraliska överväganden som utgår från fakta.

Frågorna vi ställde i undersökningen syftade till att få en bild av hur lärare tänker kring Förintelsen. En fråga rörde graden av frivillighet hos de soldater som deltog i massmördandet. Frågan löd: *”Många tyskar deltog i de tyska styrkornas mördande av civila judar under Förintelsen. Om en person skulle vägra delta i avrättningarna, vad skulle, enligt vad du vet, ha hänt med den personen?”*

Om man uppfattar att denna person skulle bli avrättad (vilket hälften av lärarna gjorde) så kan man knappast föra en moralisk diskussion om denna persons ansvar. Men verkligheten är att inget särskilt hände med de som vägrade delta i mördandet (vilket fyra procent kände till).

Det faktum att folkmord i allmänhet och Förintelsen i synnerhet förutsätter frivilligt deltagande från högsta befälsnivå ned till de enskilda mördarna är en grundläggande historisk kunskap. Utan denna grundläggande kunskap blir moraliska diskussioner och slutsatser inte bara tendensiösa utan rent felaktiga. Men framförallt bidrar dessa felaktiga slutsatser till att vi inte förstår de mekanismer som leder till övergrepp i stor skala.

Den ovan refererade frågan är naturligtvis avgjort mycket viktigare än om man av misstag tror att Bergen-Belsen var ett dödsläger. Därför har vi i värderingen av svaren tillmätt de olika frågorna olika betydelse efter hur viktig frågan är i förhållande till de övriga frågorna och även hur stort eller litet ett fel är. Att svara fel på Bergen-Belsen frågan tillmätte vi väldigt liten betydelse.

En annan fråga som diskuterats var hur stor andel av de judiska barnen som mördades under Förintelsen. Den korrekta siffran är någon stans mellan 91-93%. Vi anser det vara oviktigt att kunna denna exakta siffra utantill då man mycket enkelt kan slå upp siffran och uppdatera sig inför sin undervisning. Därför hade vi breda svarsalternativ (0-20%, 21-40%, 41-60%, 61-80% och 81-100%) som indikerar om man har en ungefärlig aning om svaret.

Anledning till att den judiska kulturen på de flesta håll i Europa är försvunnen beror naturligtvis på att mördandet av barnen var så systematiskt. Om hälften av barnen hade överlevt hade resultatet av detta folkmord haft en annan historisk betydelse än det nu fick. Denna kunskap är därför inte av marginell art utan absolut grundläggande för att förstå vidden av Förintelsen.

Ytterligare en fråga som diskuterats rör vilket år som de första massarresteringarna av judar ägde rum, rättsvar är 1938 (Kristallnatten). Flera kritiker har invänt att det inte är viktigt att hålla alla årtal i huvudet utan man kan slå upp dem inför sin lektion. Det är sant att man uppdaterar detaljer inför undervisningen. Men vi kan anta att de flesta är medvetna om att Hitler kom till makten 1933, eller i början av 30-talet. Om man tror att massarresteringarna av judar inleddes redan då har man inte tillräcklig insikt över hur nazisterna gick tillväga för att förvandla Tyskland från en demokrati till diktatur. Det var en rad grupper som blev utsatta för nazisterna massarrestering före judarna vilket i sin tur var en förutsättning för att Förintelsen skulle kunna inledas.

Även om det knappast är viktigt att utantill kunna svara 1938 så bör man som historielärare ha en insikt om att det är i slutet av 30-talet och inte i början. Därför har vi vägt in svaret 1939 som ett mycket mindre misstag än 1933.

På detta sätt har vi vägt samman frågornas betydelse med graden av felaktighet till en sammantaget index från 1-5. Där siffrorna ett och två förutsätter att man svarar ordentligt fel på flera frågor och inte endast bladar ihop ett årtal eller två.

Forum för levande historia anser att det är viktigt att vi alla drar moraliska slutsatser av Förintelsen och andra övergrepp mot människor för att undvika att detta inträffar igen. För att kunna dra dessa slutsatser behöver vi en överblick av vad som hänt och denna överblick bygger på enskilda fakta. För det är trots allt endast enskilda fakta som kan skapa en helhet eftersom en helhet aldrig kan uppstå av sig själv ur intet.

Christer Mattsson
Projektledare, Forum för levande historia